

No. 24

No. 24

BIBLIOTECA POLITICĂ

PUBLICAȚIE PERIODICĂ |

Cauzele războiului european
și
interesele României

DE

G. DIAMANDY

BUCUREȘTI

Impr. „INDEPENDENȚA”
Victoriei, 56—Academiei, 17

1915

leg 2

~~1-1264~~
G. DIAMANDY

Lui G. T. Dițescu
cu urarea înfăptuirii
celui mai mare

Oronimiei.

de tot G. Diamandy

Cauzele războiului european

și

interesele României

bd 277536

BIBLIOTECA

Institutului de Istorie a Pașii
de pe lângă C.C. al P.M.P.

Nr. II 976

BUCUREȘTI

Impr. „INDEPENDENȚA”
Victoriei, 56—Academiei, 17

1915

~~8177/967~~

9(4) „1914/1918” (01)

330 (0:30 + 336

33 : 327 + 355

327 (0:336 + 355

323.1 (0:33)

Conferință desvoltată Miercuri 2 Decemvrie 1915,
la Cercul de studii al Partidului național-liberal.

De acelaș:

*La dépopulation de la France. — Bullétin de la Société
d'Anthropologie 1890, Paris.*

Doctrina și tactica socialistă — 1898 București. (Editura
«Lumea Nouă» retipărită în «Revista democrației română»
no. 32 din 17 Octomvrie 1910.

România și conflictul european — 1914 București.

Italia, Statele balcanice și România (conferință ținută la
Cercul de studii al P. N. L. Noemvrie 1914).

LUI ION I. BRĂTIANU

închin aceste pagini.

In politica internă, în cea externă, am avut și vom avea păreri deosebite în ce privește metoda, tactica. Fiecare însă urmărim acelaș țel : mărirea politică și normalizarea socială a României.

In vultorea de azi, cuvântul depășește gândul. Gravitatea momentului a exasperat patimile și credințele. Ele ne orbesc, ne asmuță. Dar toate sbuciumările atât de firești sufletelor noastre îngrijorate și cele mai justificate nerăbdări, să fie supuse convingerii, că nu poate fi mântuire a Neamului în afară de supraîntărirea Regatului.

Oricât de altele ar fi părerile șefului partidului liberal despre vederile expuse în această broșură, simțul dreptății și al cinstei politice mă indrituesc să cred că primul ministru român își face pe deplin datoria, pregătind toate puterile Statului și întreaga lui sinergie în vederea orei supreme, oricari ar fi împrejurările.

G. DIAMANDY.

Cercetarea cauzelor cari au deslănțuit actualul conflict, va lămuri interesele nu numai ale Neamului nostru, ci va fixa în limitele prevederilor omenești bineînțelese, și atitudinea Regatului Român.

Cărțile diplomatice publicate de curând, sunt acuzări ridicate pentru justificarea declarațiunei de războiu. Ele cristalizează, — în câte-va rânduri și pentru câți-va ani,— date și stări dospite de aproape o jumătate de veac, de însăși evoluția Puterilor azi învrăjbite.

În această conferință—care nu e un studiu—ca și în obicinuita noastră metodă de judecare a problemelor politice și sociale—vom examina ce fenomene economice au pregătit actuala catastrofă omenească, care nu e în definitiv decât *o violență încercare de consolidare a unei supremații politico-militare, pentru a asigura apoi o egemonie economico-financiară, națională și socială.*

Actualul războiu se petrece între cele mai mari Puteri din lume. Ele pun în serviciul Patriei toate rezervele lor de oameni, de bani, de invenții și de aplicări, spre a ajunge la scopul final: pacea,

prin o victorie cu urmări fructuoase. Cu atari proporții conflictul va avea consecințele uriașe ale unei mari revoluții mondiale. Iată de ce adineauri am vorbit de o egemonie națională și socială. Și ce e un războiu decât o revoluție dusă peste granițe? Problema fiind pusă în acești termeni ne întrebăm, care e marea Putere având tot interesul să împingă Europa la războiu, forțele ei proprii ne mai încăpând în limitele teritoriale și de expansiune comercială de până azi?

Dela început vom înlătura pretextele aparente ca asasinatul Archiducelui austriac. E copilăresc a crede că suprimarea chiar odioasă, a două vieți omenеști—ori cari ar fi fost ele—să justifice măcelul și ruina câtorva milioane de oameni. Tot aceeași valoare are învinuirea presei care a susținut că declarațiile făcute la Petrograd de Președintele Republicii Franceze, ar fi constituit provocări nesuferite. De asemenea greșesc cei ce acuză Kaiserul și pe principele moștenitor german, ca fiind autorii războiului. Doi oameni nu mai sunt azi în stare să arunce unii împotriva altora, peste patru sute de milioane de germani, ruși, englezi, francezi, italieni, maghiari, turci, sârbi și bulgari. Atare acuzare tinde a desolidariza poporul german de Casa lui domnitoare. Dar sunt puține cazuri în istorie, când Suveranul să fi fost mai *rezultanta* tuturor aspirațiilor și firei unui popor, ca împăratul Wilhelm al II în evenimentele de cari ne ocupăm.

Mai serioase sunt aceste două argumente: 1) In

1917 armatele franco-ruse întrecând forțele austro-germane, Puterile Centrale au voit să profite de superioritatea lor imediată. 2) Franția, adoptând serviciul celor trei ani amenința prea tare viitorul Germaniei, pentru ca aceasta să-i dea răgaz să-și refacă armata și mai ales spiritul militar.

Toate aceste afirmări pot explica până la un punct, de ce războiul a izbucnit în 1914 și nu la altă dată. Ele nu explică necesitatea însăși a stărei și apoi a declarării de războiu.

Rămâne să vedem, cine a ales calea armelor. Afirmăm că războiul actual e el poporului german, numeros și muncitor, râvnind la dominația universală. Conștient de forța lui, el voește să-și impue producțiunea, să-și asigure un quasi-monopol de fericire și bună stare, comițând în acelaș timp și greșala fatală de a nu ține seama de interesele și drepturile altora.

Dar atâtea jertfe de oameni și de bani nu și le impune un popor fără o pregătire sufletească. E prea interesant de observat, cum toată filozofia germană postkantiană și mai ales cea contimporană, conservatoare, liberală, marxistă, sau chiar și nitzcheiană, prin formule deosebite, a propovăduit acelaș lucru : cultul Forței. Această filozofie cu încetul a alungat concepția latină a dreptului, concepția juridică, răsturnând totodată și valoarea Justiției, înlocuind-o cu concepția dreptului dat exclusiv de forță, forța economică și forța militară. E just, ce e tare. Această formulă distruge orice sentiment de solidaritate omenească, com-

pătimirea, equitatea, dreptul la viață, cu întreaga comoară de idealism, de subțiere a firei omenești. „Libertatea, Egalitatea, Fraternitatea“ sunt respinse din preocupările noastre și aruncate printre vechiturile revoluției franceze, împreună cu Drepturile Omului și ale Ginșilor.

În locul lor—cași în domeniul zoologic și al Fierei primitive—reapare cea mai strașnică luptă pentru traiu, „lupta la cuțite“, între popoare. Forța morală devine un non sens, ceva neînțeles, dacă nu e funcție de forță militară. Astfel, pe când Karl Marx anunța dispariția micului producător capitalist și formula teoria concentrării capitaliste, Bismarck găsea popoarele mici ridicole, iar D-l Paul Rohrbach în „Der deutsche Gedanke in der Welt“ (Ideia germană în lume) susține următoarea teorie :

«E inadmisibil, ca omenirea să aibă același interes în conservarea micilor naționalități, fără valoare în ce privește prosperitatea națiunilor mondiale, cari reprezintă civilizația. În viitor, popoarele mici vor fi silite să se unească cu mediul cultural, spre care se simt mai atrase, sau spre cel ce le va fi impus de situația lor geografică».

și mai departe :

«În comparație cu altă dată, azi materia științifică e atât de imensă, încât numai o națiune mare e în măsură să o stăpânească. Cercurile germane, dându-se la studii în afară de granițele noastre, întocmai ca Olandezii și rudele noastre mai depărtate, Scandinavii, sunt silite, atât pentru formarea învățaților, cât și pentru lucrările lor de cercetare, să încheie cu știința germană un soi de exploatare în comun, ele (acele cercuri) fiind prea puțin numeroase, pentru ca să producă ele înși-le,

în toate ramurile, somități științifice sau instituții de mână întâia. Și această pildă se aplică și altor domenii. După cum Statele mici nu pot construi o flotă de dreadnought moderne, deoarece costul unuia singur ar ruina bugetul lor, tot astfel ele sunt în neputință să producă o civilizație complectă, dela rădăcini la creștet, fiindcă se cere o bază prea largă».

Cu alte cuvinte și ca la rândul meu să formulez aceste doctrine, *micul capital etnic trebuie desființat în folosul, sau cel mult satelizat în jurul marelui capital etnic*. Am putea cita la nesfârșit asemenea păreri, comune tuturor oamenilor de seamă ai Germaniei, ca Treitschke, Bluntschli, Wagner, Schmoller și toată pleiada de generali, de profesori, de armatori, de diplomați, de publiciști, cari au făurit sau conduc pangermanismul.

Cum Cercul de studii al Partidului liberal caută, ca în conferințele noastre să insistăm asupra conexiunii ce conferențiarilor ar găsi între subiectele tratate și fenomenele vieții românești, socotim ni merit să vorbim cu prilejul de față, de atitudinea neașteptată și atât de puțin cunoscută la noi, a partidului socialist german în pregătirea actualului războiu.

Mulți vor fi crezând că teoriile de mai sus sunt proprii claselor burgheze. Complecta solidarizare a tuturor păturilor sociale germane în fața gravelor evenimente ce sguduie lumea, ne e dovedită de partidul socialist. Deși cel mai puternic ca număr, el a votat toate creditele pentru armata de uscat și de apă. Astfel dr. Heine, dr. Südekum,

și imensa majoritate a căpeteniilor socialiste, au votat toate măririle de contingente și de cheltuieli militare, numai pentru că fără votul lor aceste proiecte ar fi putut cădea. În 1893, au luptat, fiind în Parlament vre-o 40, contra cerințelor Ligei pangermane. În 1913, au votat legea militară, ei fiind în Reichstag 111 și atunci când fără concursul lor, legea nu ar fi fost votată. Astfel, legile financiare, cari au îngăduit guvernului să ridice un contingent nou de 200.000 recruți, au fost votate cu 207 voturi contra 150. Dar în aceste 207 sunt 111 voturi socialiste. În 1905, imperiul german a realizat un câștig uriaș din punct de vedere militar: în acest an, Reichstagul votă o lege, care înmulți mijloacele de acțiune ale armatei Kaizerului, nu numai sub raportul numărului soldaților, dar și al materialului tehnic. În cei șapte ani cari urmară, Germania făcu pregătiri de războiu și mai intensive și cu cheltuielile sale în acest scop, lăsa Franca cu mult în urma-i. În toată această vreme (1906 — 1912) cheltui cu armata 7.493 de milioane de lei în vreme ce Franca își mărginea cheltuielile de acelaș fel la 5.902 de milioane, — o diferență de 1.591 de milioane în total, sau 227 de milioane pe an. De altfel, această atitudine patriotică a revoluționarilor germani nu ne miră, când știm că Ludwig Quessel deputat, în 26 Iunie 1913 a publicat în *Sozialistische Monatshefte* un articol asupra împărțirii Africei. Ce deosebire între socialiștii germani și cei din București, cari au protestat împotriva chiar a unei

rectificări de granițe, care da muncii românești o mai mare siguranță! E drept, că cei dela Berlin sunt conduși de Germani, pe când cei de pe malul Dâmboviței stau sub ascultarea unui străin. Patriotismul lumii muncitoare socialiste ni-l arată scrisoarea vestitului marxist rus G. Plekhanov, publicată la 15 Octombrie 1914, în *Justice*, organul social democrației engleze și tradusă, pareni-se, și în românește.

Scumpi tovarăși,

De la o vreme, în gazeta voastră, s'a vorbit mult de alianța franco-rusă.

Dacă nu mă înșel, unii din tovarășii noștri din Anglia iau în serios declarațiile statului major german, care pretinde, că — începând acest războiu — Germania voia să ducă lupta împotriva barbariei rusești.

Această afirmație nu are nici o tărie. Barbaria rusă e despotismul țarului. Cum își poate închipui cineva, că împăratul iunkerilor are vreo urmă de gând să nimească puterea împăratului Sutei de Negri?

De la revoluția noastră din 1905—1906, Wilhelm al II a fost sprijinul cel mai puternic al fratelui său Nicolae al II. În Rusia toată lumea știe asta,—și e așa de adevărat, încât chiar acum, în timpul războiului, partidul extrem al reacțiunii înclină spre Wilhelm. Organul acestui partid, *Drapelul rus* (cunoscut în Rusia sub numele de *Drapelul prusian*) se silește să desvinovățească pe Germani de cruzimile, cari au pricinuit dreapta indignare a întregii lumi civilizate. Nu pentru cauza libertății, a declarat Germania războiul. Nu, tovarăși. L-a făcut pentru ca să cucerească stăpânirea economică. Acesta e programul imperialist, pe care se silește să-l execute.

Iar, cât despre țara mea, odată învinsă de Germania, va ajunge economicește vasala ei.

Germania va impune Rusiei condiții așa de grele, în cât viitoarea-i dezvoltare economică va ajunge grozav de grea. Dar cum evoluția economică este baza evoluției sociale și politice, Rusia va pierde astfel întreaga sau aproape toată puțința de a pune capăt țarismului.

Iată de ce la noi nu e decât partidul extrem al reacțiunii, care să poată cu drept cuvânt dori isbânda Germaniei.

Nu trebuie ca lumea socialistă să se lase înrăurită de vorbăria marelui stat major german. Isbânda Germaniei va împiedica progresul în Europa de apus și va întări pentru totdeauna, sau aproape, despotismul rus.

Așa zișii democrați cari agită spectrul țarismului să nu fie mai puri decât democrația revoluționară franceză, decât liberalismul englez și decât chiar marxștii ruși. Una din urmările acestui războiu e naționalizarea mișcării socialiste revoluționare și internaționale. Singuri socialiștii noștri continuă declamațiunile lor pacifiste, ori cum și cu orice preț.

În filozofia germană, care a crescut atâtea generații în cultul forței, și mai ales al forței germane, în îndelunga și admirabila pregătire a războiului, în militarizarea tuturor energiilor și manifestărilor intelectuale, culturale, științifice și tehnice, în formidabila propășire industrială națională a Germaniei, cum și în puternicul excedent al natalității, ¹⁾ trăind într'un mediu relativ sărăcăcios, vom găsi cauzele adevărate și mări ale

1) Dela 1906 s'a constatat o descreștere a natalității, fenomen cunoscut în toate țările în cari industria se întinde în dauna agriculturii. Totuși populația crește, deficitul natalității fiind corectat prin igiena socială, care descrește mortalitatea.

provocării acestui războiu. Sunt din cei cari cred că el s'ar fi putut înlătura prin bună înțelegere. Dar aci nu examinăm ipoteze, ci tălmăcim necesitățile vieții naționale ale poporului german, după concepția lui materialistă. Dacă însă aceasta e o bază sigură de judecată, nu e mai puțin adevărat, că ideia pangermană a isvorât din complexul sinergiei și evoluției imperiului. Atâtea sfortări, în realizarea unui scop unic, au determinat stări de spirit, temperamente și *hipnoze naționale*, cari, la rândul lor, au avut o acțiune hotărâtoare în modul de a deslega neînțelegerile politice și greutatea economice cu Statele mari. Schimbarea mentalității se datorește în primul rând înrâuririi covârșitoare a luptelor economice și traficului comercial și financiar, cari, prin rigorismul lor practic, exclud speculațiunile idealiste și sensibilitățile. Pentru Germania, ultimul războiu idealist a fost cel din 1870, când Confederația lupta pentru unitatea ei națională. Dar și la această epocă Zollverein-ul a constituit partea practică. Bismarck a căutat să procure imperiului maximul de avantagii politico-militare. Putem zice că el a dus politica imperiului în conformitate cu concepția moșierilor feudali: forță armată și încurajarea agriculturii, rațiuni politice și economice de tactică conservatoare având ca efect slăbirea burgheziei liberale industriale și a muncitorilor democrați din orașe. Organizația economică și financiară de atunci făceau modeste pretențiunile producțiunei. Expansiunea colonială era un vis

sfios. Germania, victorioasă pe câmpurile de războiu, nu se gândea la acapararea piețelor de desfacere. Nici munca națională, nici politica navală nu-i îngăduiau asemenea cerințe. Pe de altă parte, influențat de principiile conservatoare, Cancelarul vedea în Franca republicană singurul vrăjmaș, contra căruia a căutat să-și asigure bunavoința Angliei și mai ales prietenia Rusiei țariste. Noui tratate vamale, eflorescența economică, prosperitatea atât de repede a industriei, comerțului și chiar agriculturii, au silit pe Caprivi, pe Marshall de Biberstein, pe von Büllow, pe Kiederlen-Waechter, pe Bethman-Hollweg, să depășească tot mai mult concepția bismarckiană, trecând dela faza imperialistă continentală la imperialismul maritim, adică mondial.

În 8 Iunie 1913, o gazetă independentă din Frankfurt, *General Anzeiger*, scrie:

«Desvoltarea nemăsurată a Germaniei cere noi debușeuri. Numai cu un războiu se va putea ajunge la înfrângerea opoziției celorlalte națiuni. Tocmai succesele noastre, în concurența pacinică și în cea mai mare parte din domeniile muncii omenești, sunt acelea care ar trebui neapărat să grăbească războiul. E o greșeală nemăsurată a se crede, după cum se spune adesea, că popoarele pot să trăiască la nesfârșit, unele lângă altele, în concurență pacinică. Aici concurența e o luptă necesară a vieții popoarelor».

La Breslau, în congresul dela 7 Septembrie 1913, liga pangermană a declarat că „Germaniei îi era foame de teritorii“. Acest războiu imperialist nu e în fond decât un conflict al supraproducției: războiul imperialismului supraproduc-

ției germane. Până la satisfacerea acestui apetit, Germania a căutat și a găsit porturi în Extremul Orient, în Oceanul Pacific. Ea și-a creat un imperiu colonial, mărit în ultimii ani prin cedarea Congo-ului francez, drept compensație pentru Maroc. Dar cine zice colonii, zice flotă comercială națională cu scopul de a pune în contact direct piața de producție cu cea de consumație. Și prin direct, oamenii politici înțeleg nu numai îndepărtarea intermediarului ci și a străinului. Statele conștiente urmăresc naționalizarea mijloacelor de transport, a marinei comerciale, considerate astfel ca o prelungire a căilor ferate, a șoselelor naționale, a fabricii naționale și a patriei mame. Ajuns la astfel de propășire Statul e dator să-și protegiască vasele comerciale, care devin adevărate teritorii tot așa de prețioase și de inviolabile ca un port, ca un colț de țară. Și, în urma nenumăratelor sale vase de comerț, Germania a împins bandierele vaselor de războiu.

Cumpănindu-se aceste constatări se va vedea câtă dreptate am avut, când în zâmbetul multora, în Cameră¹⁾ și în presă, am cerut mărirea parcului nostru maritim și crearea unei flote de războiu. În politica externă, cuvintele n'au altă valoare decât cea dată de unitățile de apărare și de atac. Și mare a fost bucuria tuturor când mulțumită stăruințelor d-lui V. Brătianu, s'a constituit cea dintâi societate de navigație română.

1) v. 22 Noembrie 1910.

Liga navală română va trebui înființată de îndată ce evenimentele ne vor da răgaz. O țară, fără debarșuri maritime va fi o țară de tranzit sau o colonie și nimic mai mult. O asemenea expresie geografică nu se mai poate gândi la revendicări naționale. Crearea marinei militare germane s'a înfăptuit așa putea zice, pe furiș de teama Angliei. Despre prudența cu care Berlinul crea flota de războiu, avem prețioasa mărturisire a principelui de Bülow :

«Astăzi, rezemați pe o flotă respectabilă, în fața Angliei, stăm altfel ca acum cincisprezece ani, când, pe cât posibil, trebuia să înlăturăm un conflict cu această Putere pe mare, până când ne vom fi construit flota. La această dată, politica noastră exterioară atârna până la un punct de starea armamentelor noastre : trebuia să se lucreze într'o situație anormală».

și mai departe :

«...astfel cum convine temperamentului german, putem interveni pe mare cu toată puterea noastră, pentru apărarea demnității noastre față de Anglia, astfel cum de veacuri facem pe uscat față de puterile continentale».

În aceste câteva rânduri în cari germanul răsuflă de tutela maritimă a Angliei, vom găsi principalele cauze ale războiului european.

În 1871, imperiul făurit la Versailles număra 41.058.792 de locuitori. În 1900, populația imperiului era de 56.367.178 locuitori, iar în 1913 întrecea cifra de 65.000.000. În 1820, Franța avea, cu toate războaiele sale, vreo 4.000.000 de locuitori mai mult ca Germania. Pe la jumătatea veacului al 19-lea fiecare aveau aproape 34.500.000

de locuitori. Azi Francia numără vreo 25.000.000 de suflete mai puțin.

Ne oprim pentru moment asupra demografiei, căci excesul natalității germane, densitatea populației, dau autorilor germani dreptul după ei, ca Germania să ocupe țările cu o populație mai mică și să dobândească colonii. Aceasta se scrie fără înconjur, ca un drept natural al celor mai numeroși, deci al celor mai tari ¹⁾. Și astfel generalul Bernhardi spune :

«Fiind dată situația mondială actuală, un asemenea războiu trebuie considerat aproape ca o necesitate, de care atârnă dezvoltarea viitoare a națiunii noastre. Germania hrănește astăzi, pe o întindere aproape egală cu a Franciei, 65.000.000 pe când în Francia nu sunt decât 40.000.000 de oameni. Această enormă populație crește anual cu aproape un milion. E deci peste putință, ca agricultura și industria patriei mame să mai dea multă vreme o muncă îndeajuns de retribuită unei mase de oameni, ce crește în atari proporții. Avem deci trebuință de o mărire a imperiului nostru colonial, pentru asigurarea mijloacelor de muncă și de traiu a excedentului populației noastre, de nu voim, ca puterea și prosperitatea vecinilor și protivnicilor noștri să se mărească, ca în zilele de altă dată, mulțumită emigrațiunii germane. O atare achiziție teritorială nu ne e cu putință, în împărțirile politice de azi, decât în paguba altor State, sau asociindu-ne lor. Și aceste soluțiuni nu se pot pune în practică decât dacă mai întâiu izbutim

1) Și aci nu e vorba numai de locuitorii din imperiu, ci de încheierea globală a tuturor Germanilor răspândiți în lume și al căror număr ar întrece cifra de 20 milioane. Astfel imperiul ar avea brațe pentru industrie și soldați pentru armată. E vorba deci de o adevărată *co-masare etnică*, ce am propus și noi într'un ziar în timpul primului războiu balcanic. Vom reveni mai pe larg asupra acestei idei cu altă ocazie.

să ne asigurăm mai bine puterea în Europa centrală. Astăzi, la fiecare pas al politicii noastre externe, ne vedem puși înaintea unui războiu european, față de niște adversari superiori și greutatea acestei situații ne-a ajuns aproape nesuferită. Orice libertate de mișcare a ajuns astfel extraordinar de grea pentru poporul nostru. O atare situație e din cele mai primejdioase, nu numai pentru pacea Europei, care, la urma urmei — în preocupările noastre vitale — poate ține și locul al doilea, dar și pentru noi înși-ne».

și mai departe :

«...Importanța noastră stăpânitoare ca popor civilizator sare în ochii tuturor, dela unificarea guvernamentală a Statelor germane. Am recunoscut în noi un factor, tot atât de puternic, pe cât de necesar, dezvoltării omenirii întregi. Această încredințare ne impune datoria să împingem cât mai departe cu putință acțiunea influenței noastre intelectuale și morale și să deschidem peste tot drumul slobod muncii germane, ca și idealismului german. Dar vom putea împlini această datorie, supremă, impusă de gradul nostru civilizator, atunci când munca noastră, în folosul civilizației, va fi întinsă și susținută prin o putere politică crescândă,—putere ce trebuie să-și găsească expresia în întinderea posesiunilor noastre coloniale, în mărirea comerțului nostru, în înrăurirea considerabilă a ideilor germane în toate ținuturile pământului și, înainte de toate, în complecta întărire a puterii noastre în Europa».

În toate ramurile activității poporului german găsim încă înaintea declarației războiului, exprimată voința de cucerire pentru existență. Foarte interesant e procesul făcut Rusiei, care—cu întinderea ei uriașă—nu e în măsură să-și valorifice avuțiile naturale, avuții cari în mâinele Statului și ale capitalismului german ar renta în chip uimitor. Regăsim aci ecoul revendicărilor proletariatului

în potriva latifundiarilor. Grație unui spirit foarte practic și al unui excelent serviciu consular, mărfurile germane erau aproape stăpâne în Orientul european unde au lovit după 1870, producția franceză și engleză întâiu, micșorând apoi pe cea austriacă. În Franția, în urma anchetelor făcute după declararea războiului, s'a descoperit în ce chip dibaci comerțul german pusesse stăpânire, fie pe unele produse franceze (manufactură și industrie) fie pe mine (fier, cărbuni, etc.). Tot astfel în Italia, unde nume italienești acopereau întreprinderi germane. D-l G. Preziosi într'o interesantă broșură, *La Germania alla conquista dell'Italia* denunța ce numește calul Troiei. În România capitalul german joacă rolul de căpetenie¹⁾. Faptul cert e că aci, în Italia, în Turcia, în Asia, în Rusia, în America, în Africa, și chiar în Franția, finanța germană ținea loc de frunte. Dela o politică financiară și economică continentală, Germania trecuse la o politică mondială, teren pe care s'a ciocnit de interesele engleze. Evident că milioanele de Germani ca și miliardele de mărci—muncă cristalizată a acelor germani—nu puteau crea avuții, decât având siguranța rodului muncii lor și puțința de lărgire a pieței de desfacere, conform cu mărirea mijloacelor producției germane. Dar cine limita sau amenința propășirea pacinică a muncii germane? Un om politic francez binecuvânta războiul, căci, îmi zicea

1) v. V. Alimănișteanu : «Participarea băncilor la industrie», 1915 și V. Slăvescu «Marile bănci comerciale din România» 1915.

el „peste 20 de ani de pătrundere pacinică financiară și economică, Germania ar fi fost stăpâna băncilor și a fabricelor noastre“. Amenințarea poftelor sau nevoilor Germaniei nu venea numai din partea Angliei. State noi, altele regenerate prin o muncă fără preget, stabileau concurențe, cari toate la un loc și fiecare în parte stânjeneau comerțul german. Vom vedea îndată, cum regimul capitalist al Statelor Unite, al Japoniei, al Rusiei, al Italiei și al Angliei, constituie o micșorare de câștig și o piedică tot mai amenințătoare, pentru cei ce văd în propășirea altora un atentat la propria lor egemonie. Dintre ele, Statele Unite și Japonia nu sunt încă militărește vulnerabile. Italia era o excelentă clientă, iar Rusia și Anglia trebuiau înfrânate fiecare în parte. Totuși Germania a declarat războiul și Franciei, care, din punct de vedere comercial, era într'o stare vădită de inferioritate și a cărei flotă scăzuse mult din tăria de altă dată. Franca însă reprezenta pentru Germania punctul slab continental. Diplomația germană avea convingerea că era mai dibaci, mai ușor, și mai practic să lovească în cordialitățile Angliei decât în însăși Marea Britanie.

Dăm mai la vale un scurt rezumat statistic de Statele, al căror progres a contribuit în chip indirect ca Germania să precipite evenimentele.

În cartea sa „Imperialismul german“, Maurice Lair — vorbind de Statele Unite și de lupta Americanilor pentru supremația comercială în lume—

citează pe D-l Lodge, care în plin Senat, la 7 Ianuarie 1901, spuse :

«Lupta cu Europa a și început și nu se poate sfârși decât cu supremația comercială și economică a Statelor Unite».

Vorbind tot de voința Americanilor de a-și asigura stăpânirea economică a lumii, adaugă :

«Au început prin a-și pune la adăpost industria în dosul tarifelor Mac-Kinley și Dingley. După numeroase sovăieli au adoptat etalonul de aur și acum își organizează, pentru eucerire, nespusa lor putere de producție. Incepând cu uzinele din Pensilvania și Alabama, urmând cu manufacturile și fabricile de tors lână ale Statelor de Sud, New-York, și San Francisco, uniunea se federalizează într'un *trust* uriaș pentru exploatarea debușeurilor comerciale. Minereurile Lacului Superior se întind până la minele de cărbuni din Connelsville și Pittsburg. O numeroasă flotă de vapoare brăzdează marile lacuri. Ușurința exploatărei zăcămintelor dă puțința să se reducă la minimum cheltuielile de extragere și de transport. În toate ramurile industriei o înțeleaptă împărțire a muncii, fabricarea în serii, după un tip, cu chibzuință studiat și invariabil, folosința mașinilor unelte, până la un grad pe care lumea veche nu-l cunoaște, toate acestea economisesc lucrul și înzecesc câștigul. Atelierele Baldwin din Filadelfia au construit în 1900 mai mult de 1.200 locomotive. Marea industrie s'a substituit industriei mijlocii. În aceiași regiune, uzine la fel, în loc să se lupte, se grupează și se sindicalizează, ca să se folosească în comun de vecinătatea materiilor prime, de ușurința comunicațiilor și a debușeurilor. În 1881, Anglia producea de două ori mai multă fontă de cât Statele-Unite : 8.114.000 față de 4.144.000. De la 1890, Americanii întrec producția britanică : 8.279.000 tone față de 7.406.000. Diferența n'a încetat să crească de la această dată. În 1889, America, fabrică

13.620.000 tone, Anglia numai 9.305.000. În acelaș an, America dă 9.586.000 tone de oțel Bessemer, în drugi, 2.270.000 tone șine de oțel, 10.639.000 tone de oțel de tot felul, în vreme ce pentru Anglia cifrele sunt : 1.825.000, 838.000 și cam 5.000.000 tone de tot felul. Teritoriul Uniunii produce o treime din fonta întrebuințată în întreaga lume și astfel Marea Republică întrece pe toate celelalte națiuni în extragerea combustibilului mineral și aproape al tuturor celorlalte metale. Industria textilă avea în 1880 250 000 de războaie. În 1900, întrebuințează 490.000. În 1880 avea nevoie de 953.000.000 livre englezești de bumbac. În 1889, consumă 2.062 de milioane. Cultura arborelui de bumbac ocupă o suprafață de 10.000.000 de hectare — o cincime din Franca — și produce două treimi din bumbacul recoltat în întreaga lume.

Această uriașă uzină nu este tributară nimănui. La spatele ei are rezerve de huiță, socotite la 700 miliarde de tone — de cinci ori conținutul zăcămintelor din Germania — în stare să hrănească, vreme de veacuri, mașinele și cuptoarele mari. Omul, ca să se hrănească, nu mai are nevoie să întindă mâna străinilor. Cu toată creșterea repede a populației, câmpiile Dakota și Minesota, ținuturile din Far-West, pentru multă vreme, pun pe Americani la adăpost de foame. În 1889, dintr-o recoltă de 550.000.000 de busheli ¹⁾ consumația n'a înghițit de cât 450.000.000 și imense piețe se deschid agricultorilor, căci în curând America va produce atâta grâu, cât să umple piețele europene.

Statele-Unite își îndreaptă în afară excedentul producției lor, care crește mereu. De la defensivă au trecut la ofensivă, la năvălire pe teritorii străine.

De 10 ani balanța comercială prezintă un fenomen unic : importul abia crește, în vreme ce exportul se urecă cu un avânt uimitor.

1) O chintală și jumătate.

Comerțul exterior al Statelor-Unite (în milioane de dolari)

Anul fiscal	Export	Import
1880	835	667
1900	1394	849

În 1900 o mișcare de numerar, de aproape 12 miliarde de franci, și dacă, în deosebi, avem în vedere raporturile Statelor-Unite cu Europa, vedem exportul american crescând fără întrerupere.

Exportul Statelor Unite în Europa (în milioane de dolari)

1890—1891	704	—	1899—1900	1040

În 1900 Europa a cumpărat din Statele Unite de 1116 de milioane de dolari și nu le-a vândut decât de 441 de milioane.

În 1914 importul Statelor Unite din Germania e de 2,1 milioane de dolari, iar în 1915 de 31 de milioane.

În 1914 exportul Statelor Unite în Germania este de 238 milioane de dolari, iar în 1915 nici de 20 de milioane, adică de 12 ori mai mic decât exportul dinaintea declarării războiului.

Următorul tablou ne arată ce fel de mărfuri, câte și unde au exportat Statele Unite în 1914—1915.

Grâu și făină (în milioane de dolari).

	Germania	Anglia	Francia
1913—1914	10.4	32.1	4.9
1914—1915	2.5	93.9	53.0

Automobile

1913—1914	0.84	5.1	0.7
1914—1915	0.02	10.8	10.0

C a i

1913—914	0	0.2	0
1914—915	0	15.7	23.8

A r a m ă

1913—914	39.5	18,9	21.3
1914—914	3.0	28.8	18.8

Șuncă, untură, carne

1913 - 914	14.5	32.0	0.5
1914—915	5.5	51.	18.4

Bumbac în mii de balote.

1913—914	2.572	3.190	1.050 *)
1914—915	284	3.277	554

Exportul de explozibile al Statelor Unite se urcă de la 5.5 milioane de dolari din 1914, la 21.2 milioane în 1915,—munițiuni furnizate aliaților. Produsele metalurgice de tot felul figurează în întâia linie în exportul american. Vin apoi cerealele. Națiunile lumii vechi nu se mai pot lipsi de acest import de peste ocean, import ce crește fără încetare : 118 milioane busheli, medie în 1889 și 1890, 166 de milioane pentru perioada 1861—1895 221 de milioane pentru 1896—1900. Excedentul exportului de produse alimentare, față de importul de acelaș fel al Statelor Unite, face drumul unei curbe ascendente : 183 de milioane de dolari în 1896, 544 de milioane în 1898. Carnea sărată sau înghețată găsește o clientelă numeroasă în Anglia și Germania. Mașinele agricole, locomotivele, petrolul, bicicletele, aparatele de fotografiat și de electricitate, instrumentele de muzică, inundă

*) «Germania beligerantă»—din «Viața românească» No. 7—9. Anul X. 1915.

piața europeană. Anglia vede această revărsare, căreia nu i se poate împotrivi, urcându-se în zece ani dela 362 de milioane de dolari, la 540,—Francia dela 40 la 100. Germania a primit în 1893 mărfuri americane de 109 milioane de dolari, iar în 1900 cifra trece de 242 de milioane. Dela 1890 importul Statelor Unite din Europa scăzut dela 451 de milioane de dolari la 418, în vreme ce exportul american dintr'o săritură se urcă dela 649 de milioane la 1053. Cărbunii Alleghany-lor se descarcă la Marsilia și la Genua, hrănesc locomotivele și cazanele vaselor europene și nu peste multă vreme—nădăjduiesc Americanii—aceste vase și locomotive vor ieși chiar ele din atelierele și șantierele lor.

Comerțul yankeu își oprește partea leului în Mexic și în Statele Americii de Sud luptă cu succes față de concurența engleză și germană. Va veni ziua, când noul continent va fi în adevăr al Americanilor. Casele din Filadelfia și Cleveland sunt acelea cari, în Africa, procură șine, vagoane și mașini pentru drumurile de fier, cu cari puterile europene își înzestresc coloniile. Acele lucruri se va întâmpla și cu căile ferate, cari în curând vor brăzda China. Posesiunile britanice nu rezistă invaziei. Canada, India, Australia, se adresează mai degrabă industriașului din Pensilvania sau Alabama, care fabrică mai ieftin și mai iute decât confratele său din Midlands... Și azi Americanii, cari se dezinteresau de cele de peste Ocean, își trezesc din toropeală marina comercială. Un sindicat de bancheri cumpără Compania de navigație engleză Leyland și se silește să pună mâna pe acțiunile marilor societăți din Hamburg și Brema. Șantierele reiau o activitate de neașteptat. Negocieri au loc pentru construirea canalului interoceanic și nu peste mult vasele vor trece dintr'o mare într'alta fără a fi obligate, ca altă dată cuirasatul *Oregon*, să ocolească Capul Horn.

Și tânăra națiune nu se dă înapoi dinaintea nici unui mijloc, ca să doboare piedicile și să strivească pe

adversar. Concentrarea industrială, trustul, nu e decât o grozavă mașină de sfărâmat concurențele, de păstrat prinților finanței supremația pe piața dinăuntru și de a le îngădui să apese cu o greutate hotărâtoare piața din afară. După trustul petrolului, după cel al rafinăriilor de zahăr, vine noua *United States Steel Corporation*, care fuzionează cele trei grupe de uzine Moore, Morgan și Carnegie. Are 78 de cuptoare mari și 146 de fabrici de oțel. Stăpânește minele Lacului Superior, 18 mii de cuptoare de coks și 40 de mii de hectare de cărbuni. Își are căile ferate și vasele. Dă de lucru la 125.000 de lucrători, — o adevărată armată, destinată, după socotelile șefilor ei, cuceririi economice a Europei și a lumii. Americanii nu se tem să anunțe voința lor de a-și asigura întâietatea față de bătrânele națiuni și monopolul asupra țărilor noi. Își proclamă intenția de a ajunge furnizorii Universului și prevăd ziua, în care New-Yorkul va înlocui Londra pe piețele financiare. Anglia, Germania au și recurs la capitalurile americane. Măine, poate, Nicolae al doilea le va urma pilda».

În ce privește trusturile, vom reaminti de faimoasele destăinuiri ale lui Brakle. Petrolul și țigările, cu industriile anexe ale acestor articole, (lămpi, bidoane, butoae, cutii, etc.) acaparaseră acum câțiva ani piața germană.

Altă concurență,—Rusia :

«Fumul coșurilor înalte se ridică acum deasupra stepii posomorâte. Tăcerea întinsului nemărginit se înfiorează la sgomotul înăbușit al mașinelor și la huruitul încăcăturilor. În jurul Moscovei și al Vladimirului o întregă legiune de manufacturi lucrează bumbacul Caspicului și al Turkestanului. Lodz, în Polonia, își aduce materie primă din America. Și la expoziția din 1900 s'a putut judeca progresul făcut în țesătorie și tors. Depe țărmurile Volgei până la ale Donețului, din Cama, până la Crimeia, minele au sfredelit pământul,

turnătoriile și fabricile de oțel toarnă, întind, subție bogatele minereuri ale Uralului. Metalurgiști francezi și belgieni au organizat întreprinderi în tot sudul Rusiei și într-o zi Brianc, Bacmut și Kerçi vor rivaliza cu Creuzot, Birmingham și Pittsburg. Inginerii prețuesc lații de miliarde de tone rezervele de uilă ale Moscovei și spun că exploatările sunt departe de a fi atins întreaga lor dezvoltare. Sosind târziu, Rusia își îndoește silințele ca să-și ajungă protivnicii. Statisticele, din nefericire aproximative, ne dau cu toate acestea o ochire asupra avântului său industrial.

Valoarea producției industriale a Rusiei
(in milioane de ruble)

	1877	1889	1892	1897
Industria textilă	297.7	464.2	581.6	946.2
Industria metalurgică	89.3	112.6	162.3	310.6
Preparația materiilor a-				
nimate	67.7	79.6	72.6	132
Ceramica	20.4	29	32.3	82.6

Numai industria textilelor reprezintă valoarea anuală de două miliarde și jumătate lei. Fabricile ruse își trimit produsele lor de bumbac până în Persia, India și China. Acelaș progres în industriile metalurgice și miniere. Extragerea combustibilului și producția fontei fac pași uriași.

Milioane de puzi

	Producția cărbunelui	Producția fontei
1887	281	36.8
1897	694	114.6
1898	745	136.3
1899	765	165.5

Anii dela 1892 până la 1897 au fost cei mai străluciți și mai cu folos. Dela o vreme avântul a mai încetinit și pesimiștii prevăd zile și mai urâte. Circulația bogăției nu corespunde cu producția. Exportul se micșorează în loc să crească. Importul, în schimb, crește în fiecare an.

Comerțul rus pe frontierele Europei și Caucazului
(în milioane de ruble)

	Import	Export
1898	562	708
1899	574	601
1900	688	688

Consumația crește mai iute ca producția. Punerea în valoare a acestei imense țări, rău înzestrată cu căi ferate, drumuri, canale, armamentul a 1.200 000 oameni și construirea de escadre, reclamă mai multe șine, vapoare, mașine, fier și oțel, decât ceea ce poate fabrica Rusia în clipa de față. Locomotivele germane se rostogolesc pe șine americane. Uneltele industriale vin, parte din Anglia și Germania. Șantierelor din Schikau și Seyne procură flotei ruse cuirasate, încrucișătoare și torpiloare. Va veni vremea, când Statele europene vor regreta faptul de a fi echipat și dresat așa de bine ursul moscovit. Uriășele puțuri de naft din Caucaz trimit porturilor engleze și belgiene vase-cisterne, pline cu combustibil lichid. Nestrăbătutele păduri ale imperiului își văd copacii seculari căzând sub secure și pornind în cherestea și mobile: 25 de milioane în 1887, 103 milioane în 1897. Pământul negru al Basarabiei și Ucrainei trimite Germaniei grâul pe care nu-l mai strâng păsările și bucatele rusești iau drumul Marsiliei».

și mai departe :

«De când Europa i-a închis drumul spre Sf. Sofia, se

îndreaptă spre Siberia, altă dată *terra incognita*, stepe, păduri și mlaștini, ținut de surghiun și ocnă. Această regiune blestemată are bogății nespuse : mine de platină în Urali, mine de argint în Altai, zăcăminte de huiă și de fier în guvernământul Tomsc, mine de aur în Mancuria. Lucrătorii lipseau, dar drumurile de fier, cel mai sigur mijloc de înrâurire și cel mai mare promotor al civilizației, brăzdează ținutul și aduc muncii brațele țaranilor ruși transplantați. Transcaspiianul duce până în inima Asiei centrale, amenință și regatul Șahilor și puterea engleză pe țărmurile Gangelui. Transsiberianul costă două miliarde. Străbate dela Ural și până la Vladivostok cei 6.613 klm. ai panglicei sale de oțel, adevărat lanț, până la marginea continentului asiatic și care face din acest ținut o nouă Rusie ; căci colonizarea își urmează regulat cursul, Europa restituind, în fiecare an câteva mii de oameni acestei Asii, de unde s'a revărsat puhoiul raselor omenești :

Emigranți transportați de transsiberian :

1894	76.000	1887	87.000
1895	109.000	1898	206.000
1896	203.000	1899	225.000

Depărtarea între lumea albă și cea galbenă e scurtată pe jumătate și această piață de 500 milioane de consumatori se găsește la 10 zile de Moscova, la 12 de Londra.

Trecem la Japonia (după tratatul de la Shimonosaki) :

«Europa, nu fără uimire, a privit Japonia modernizată, sau care se crede că e, Japonia, care i-a împrumutat obiceiurile, datinele, instituțiunile, occidentale, folositoare, de prisos, sau supărătoare. Această Japonie cu mândrie își întinde lângă escadrelle și armata sa, mine, manufacturi, uzine, tarabe și bănci. Populația,

altă dată dedată muncii câmpenești, s'a redeșteptat îndemânatecă, muncitoare, puțin pretențioasă. Insulele Arhipelagului sunt pline de combustibil și minereuri. Kiu-Siu, Pensilvania japoneză, ascunde — după socotețile specialiștilor — 400 de miliarde de tone de ulei. Bogate mine de aur, aramă, fier, șiuvoae de petrol, curg înăuntrul pământului. Producția fontei a trecut în cinci ani (1892—1897) dela 365.000 yeni¹⁾ la 1.062.000; aceea a aramei de la 5.712.000 la 7.829.000.

Formoza are rafinerii de zahăr. Vre-o 65.000 hectare de arbori de bumbac alimentează fabricile de tors din Osaca, ale căror produse pe piețele chineze și indiene se luptă cu cele similare din Europa. La 1898 erau 78 de fabrici de țesut și mai mult de un milion de războaie. Guvernul japonez înmulțește subvențiile și ajutoarele ca să înlesnească pe industriași să-și cumpere motoare și războaie europene. Organizează temeinic instrucția publică, creiază școli tehnice și Universități. Căile ferate iau mare dezvoltare: Japonia avea, la 31 Decembrie 1899, 3 661 de mile și 2.203 în construcție. Pentru industriile de artă și de lux, japonezii n'au avut de cât să urmeze glorioasele lecții ale strămoșilor lor. Bronzurile, lacurile, articolele lor de ceramică și de împletituri își mențin vechea reputație și mătășurile lor au avut o adevărată isbândă la Palatul de țesături și stofe din Câmpul lui Marte.

Succesele comerciale se adaogă la progresele industriale. În 1868, mișcarea totală a intrărilor și a ieșirilor se cifra la 26.226.000 yeni. Peste 30 de ani, în 1898, se ridică la 443.255.000 și ajunge la 485 milioane în 1889, iar exportul, în acelaș an, e egal cu importul, fenomen unic într'o țară nouă, nevoită să comande în afară toate uneltele. Japonia, arhipelag întins deasupra coastelor asiatice, nu s'ar putea lipsi de vase. Și această așezare geografică pare că-i rezervă un mare viitor maritim.

1) Yen — 2.65.

Până la mijlocul secolului, *Siogun* oprea construirea vaselor în stare să treacă Oceanul. Multă vreme drapelul alb cu discul roșu nu fălăi de cât pe vase mici. Adevărata marină de comerț japoneză nu e mai veche de 20 de ani. Totuși e însemnată.

Marina de comerț japoneză

Anul	Vase	Tone
1877	250	63.000
1900	4068	812.000

În această din urmă cifră intră 833 de vase cu 517.000 de tone, pe când Franția are 1235, cari nu reprezintă mai mult de 504.000 tone.

Puternicele vase cumpărate în Anglia și Germania, fac serviciu regulat cu China și Coreea și umblă în căutarea bumbacului în India și a lânii în Australia. *Nippon Yousen Kwāisha*, sau Compania vaselor-poștă japoneze are liniile: Marsilia, Londra și Anvers. Mișcarea porturilor n'a încetat să progreseze. Yokohama, trece dela 498.000 tone în 188, la 827 000 în 1893; Kobé dela 489.000 la 1.457.000; Nagasaki, Hakodate le urmează de aproape. Și pe măsură ce crește, din an în an partea pavilionului japonez, se răstrânge proporția năvilor străine».

În capitolul „Originele Imperialismului german“ găsim următoarele date interesante cu privire la mersul politicii vamale și economice a Germaniei:

«Rusia în 1877, dăduse semnalul măsurilor protecționiste. Austria o urmăse în 1878, prin punerea în vigoare a unui regim aproape prohibitiv. Franția, în 1881 și 1882, încheiă o serie de tractate, care păreau o amenințare pentru viitor. Cancelarul Imperiului se hotărâ să urmeze curentul. Voi să protegiască industria națională încă la începutu-i. Mai voi, spunea în memo-

riul prezentat Reichstagului în 1879 «să asigure întregei producții germane, o scurgere sigură pe o piață internă»,—în sfârșit—și poate această considerație cântări cu o greutate hotărâtoare—întrezări în veniturile vămilelor un izvor de resurse financiare pentru a face față cheltuelilor guvernului imperial, resurse independente de votul anual și de bunavoința, mai mult sau mai puțin mare a Statelor confederate. În acest scop, nu șovăi să rupă cu tradițiile liberalismului politic. În locul idealului său, puțin cosmopolit, voi să proclame cu forța redeşeptarea conștiinței germane. După ce făurise unitatea națională prin războiu, după ce luptase împotriva Romei, în numele culturii germane, voi să-și desăvârșească opera și să pună tânărul imperiu în măsură de a-și câștiga pâinea. De aci înainte e un singur cuvânt de ordine: protecția muncii naționale, *Schutz der nationalen Arbeit*.

«Bismarck plecase de pe scenă. În locu-i, contele de Caprivi, inaugură o nouă politică, cedând cercurilor mai liberale, ale negustorilor și ale industriașilor. Aceștia cerură înlăturarea sistemului protecționist, care politicește reprezenta o victorie a elementului feudal, agrarienii și iunkerii. În ciuda țipetelor Germaniei feudale, căpătără reduceri de taxe asupra mărfurilor alimentare, aceasta spre jalea moșierilor și spre satisfacția lucrătorilor industriali. Între 1891 și 1894, s'au semnat convenții cu Austro-Ungaria, Italia, Elveția, Belgia, Serbia, Spania și Rusia. Dacă dela această epocă, 1892, progresele au părut surprinzătoare, aceasta se datorește minunatei pregătiri care-i strânse toate puterile vii în armata-i de muncă, care-i formă statul major, îi instrui soldații și-i pregăti materialul. La ziua hotărâtă, această armată se găsi la locul ei. Când sună ceasul mobilizării, uimi lumea printr'un șir de victorii, tot așa de neașteptate, de fulgerătoare, ca și isbânzile sale depe câmpiile de luptă din Boemia și Alsacia.

Din ce în ce clasele rurale se micșorează ca număr. Pe la 1860, statisticienii le socoteau la 62 la sută din totalul populației germane — la 50 la sută la 1870. Cifrele recensământului din 1882 și 1892 vădesc mai bine această scădere :

In agricultură, horticultură și silvicultură :

1882	19.225.000	1895	18.501.000

Inseamnă că proporția iar a scăzut dela 43 la sută la 36 la sută. În vreme ce populația Imperiului creștea dela 45.222.000 de suflete la 52.770.000, numărul lucrătorilor agricoli scădea cu 724.000. Pe de altă parte cartografia populației industriale dă un mare excedent :

1882	16.058.000	1895	20.253.000

Creșterea claselor comerciale urmează un drum paralel :

1882	4.531.000	1895	5.966.000

și mai departe :

Până către 1880, în lipsă de concurență internațională, și fiind dat progresul populației, cursul produselor agricole nu contenește să se ridice : prețul cerealelor se urcă dela 60 la 90 la sută, acela al cărnei la 148 la sută, al untului la 104 la sută.

Valoarea pământului are o creștere și mai repede, — prețuită la 160 în Saxa, în regiunile învecinate la 200 și 300, și chiar 380, în ingrata provincie a Posenului. Domeniile Coroanei regale, care în 1849 aduceau un venit mijlociu de 13 m. 9 la ha. în 1879 aduc 35 m. 6.

Epocă de prosperitate, epocă nestatornică.

Agricultura germană rămase în floare, câtă vreme își vându cu preț bun grâul, secara, vitele. Dar într'o

zi grânele din Dakota, trecură Oceanul, cele din Ucraina începură să intre prin frontiera de Est, carnea Statelor Unite sosi la Hamburg. Uşurinţa relaţiilor comerciale stabili solidaritatea pieţei universale şi preţurile dădură năvală pe pieţele Germaniei».

Incontestabil că în afară de unele exhibiţii de statui, clădiri şi ale manifestări de ornamentare, datorite, în parte, şi gustului imperial şi necesităţii de a atrage străinii prin înfrumuseţări mai mult cantitative decât calitative, şi mai ales prin dimensiunile clădirilor şi ale lucrărilor de edilitate, cari constituesc aproape singurul lux al Germaniei, toată munca a fost pusă pe picior de rentabilitate practică.

Cu privire la politica mondială a Imperiului :

«Nu e vorba numai de un lux platonice, ca al Franței, care își construște cuirasate cu singura țintă de a-și arăta pavilionul și de a-și menține prestigiul atunci când tonagiul ei de marfă e azi inferior celui al Norvegiei. E vorba de o protecție eficace pentru interesele Germaniei, angajate în cele patru colțuri ale lumii. «Soarta noastră se va hotărî pe mare» a spus Wilhelm al II-lea, la inaugurarea portului Stettin. Companiile de navigație au prins această vorbă, au săpat-o pe fațada pavilionului, care adăpostea în câmpul lui Marte modelele lor de nave. «Puterea imperială presupune puterea pe mare», a repetat suveranul la Kiel, la 15 Decembrie 1898. Autorul sistemului național de economie politică Fr. List a spus : «Marea e artera cea mare a lumii, câmpul de manevră al națiunilor,—e leagănul libertății lor,—e mama care le hrănește, care întreține viața economică a lumii... O națiune fără marină, e • pasăre fără aripi».

Finanța germană pătrunde la Bursele din Lon-

dra, Paris, Petrograd, adică capătă o înrîurire asupra cursurilor țărilor cu care Germania poate avea un conflict. În Rusia, în Franca, chiar și în Anglia, finanța germană a subvenționat mari cotidiane. Iar la noi, influența banilor germani constituie un capitol rușinos al moravurilor noastre din aceste vremuri:

«A plasat în afară, până acum, mai mult de 12 miliarde, și trage, fie an bun, fie an rău, foloase de 500 - 600 milioane. Speculațiunea germană avantajează întreprinderile particulare, ca să facă afaceri, să câștige teren, să-și constituie rezerve. Se strecoară în întruniri și domină consiliile de administrație. Face sacrificii enorme pentru a-și avea la îndemână presa. Cumpără acțiuni cari îi vor îngădui să conducă după placul ei redacțiile marilor jurnale cosmopolite. Ține la dispoziția popoarelor tinere, inteligente și active, capitaluri necesare dezvoltării lor; îngăduie societăților financiare să ia parte la marile lucrări de utilitate publică, șosele, canaluri și mai ales căi ferate; căci aci fondurile au drept de control asupra întreprinderii și istoricul căilor ferate turcești, concesionate în 1869 lui Langrand Dumonceau, apoi căzute în mâinele casei Hirsch, probează însemnătatea acestei puneri de mâini pe arterele circulației. Comerțul și industria găsesc totdeauna în Banca germană un sprijin asigurat. Pentru municipalitățile strămtorate, pentru guvernele stânjenite, ușurează emisiunile și girează împrumuturile, ține astfel în amorțire toată activitatea unei țări sfărâmate de mersul nepriincios al schimbului. Poate chiar în unele cazuri va merge și mai departe.

Nu trăim într'o vreme în care dogma dominației teritoriale, în care dreptul ginților suferă torturile cele mai grozave, în care Statele își închină capul sub jugul financiar, în care altele amanetează o parte din provinciile lor? Egiptul, Turcia, Portugalia, China,

sunt exemple vii de supunere umilitoare și de atârnare aproape absolută, ce rezultă pentru o țară din împrumuturi contractate de la creditorii hrăpăreți».

Vorbind de mașini, căi ferate, canale, navigație, Lair se exprimă ast-fel :

«Navegația în interior a ajuns un auxiliar indispensabil al căii ferate. Germania e brăzdată de artere fluviale ce se coboară din regiunile muntoase ale Europei centrale și străbat vasta câmpie a Nordului. Mari societăți de transporturi maritime creiază servicii regulate și asigură comunicații directe fără transbordare. O metodă la fel s'a urmat cu afluenții marilor fluvii și pentru crearea canalurilor destinate să reunească căile naturale».

«De la 1876 până la 1895, mișcarea mărfurilor pe apă, a trecut de la 2.900 milioane de tone kilometrice la 7 miliarde și jumătate, adică un progres de 159 la sută. În aceeași vreme traficurile pe drumurile de fier se urcă de la 10.900 milioane de tone kilometrice la 26 miliarde și jumătate, adică o creștere numai de 143 la sută. Activitatea fluviilor devine din ce în ce mai înfrigurată, pe măsură ce se apropie de regiunile de vest.

Printre țările al căror comerț începe să influențeze piețele internaționale vom cita cu vie mulțumire uriașa sforțare a muncii italiene. Dar munca națională în bună parte a fost finanțată de Berlin și aceasta explică în trecut, multe atitudini în politica externă a Italiei. Războiul actual e pentru Roma un războiu, nu numai de revendicare teritorială și etnică, dar și o emancipare de sub tutela financiară și economică a Berlinului.

«Cele mai vechi și cele mai trainice case italienești, încep astăzi să privească ca o amenințare pentru propria lor existență, dezvoltarea extraordinară, ce a luat

activitatea germană în acești din urmă ani. Această activitate întreprinzătoare, se manifestă tot așa de bine în Italia de sus ca și în cea de jos, pretutindeni, unde capitalurile indigene lipsesc. Această concurență de neînvins, făcută cu meșteșug și cu gând de continuare nu va întârzia, datorită capitalurilor puternice de care dispune, să cuprindă, cu timpul, toate ramurile de bogăție economică ale țării. Chiar depe acum Germania a pus mâna pe marele trafic al principalelor piețe maritime ale Regatului. La Genua, de pildă, comerțul vinurilor, al cerealelor, al petroleului, al îngrășămintelor chimice, totul este în mâna lor.

Mai mult încă, ei sunt în capul celor mai multe case mari italienești, cari se sprijină bănește pe băncile nemțești.

Din punctul de vedere industrial, Germanii au știut să se folosească de sistemul protecționist inaugurat în Italia în 1878 și 1887. În imposibilitate de a întrece limita taxelor prohibitive, impuse țesăturilor și bumbacurilor, au creat în Lombardia și în Piemont, fabrici puternice, ale căror produse îngrijite și foarte prețuite, fac produselor indigene de acelaș fel, o concurență dezastruoasă.

Germanii și-au mai consacrat activitatea lor covârșitoare lucrărilor publice. Au instalat tramvae electrice la Genua, Florența, Bolonia, Alexandria, Perugia, Cume, Neapole, Palermo, etc. În sfârșit, numeroase orașe din Italia lor le datoresc luminatul electric. Liniiilor electrice le-au adaos marile linii de navigațiune. Astfel vapoarele societăței *Norddeutscher Lloyd*, ating porturile Genua și Neapole, fie cu destinație pentru America de Nord, fie pentru China, Japonia și Australia. Mai sunt și vapoare de ale societăței *Hamburg Amerika* și acelea ale Companiei *Kosmos* cari fac, cele dintâi, serviciul dintre Neapole și New-York, cele de al doilea pe acela dintre Genua și Pacific.

Alte întreprinderi, și mai mari încă, se datoresc ini-

țiativei nemțești. Astfel lucrările din Sinplon s'au executat de casa Brandt, Baumann & co. și maiorul german Donath și-a propus să se sece mlaștinele Pontine.

Toate aceste întreprinderi își găsesc de altfel sprijinul financiar pe lângă casele Băncei Schmidt, Kolb, Wast și Schumacker, Manzi, Wedekind...

Aceste bănci constituiesc întru câțva elementele esențiale ale expansiunii economice nemțești în această țară.

Până acum Germanii n'au început încă speculațiunile funciare nici întreprinderile agricole, dar nu vor întârzia să le facă.

O fac. De câțiva ani, fabrici de zahăr s'au ridicat în Lombardia și în Veneția. Pe țărmurile Padului proprietarii germani au pus mâna pe pământuri și pe vii. Și pe când Italianul își părăsește ogorul pentru Statele Unite sau pentru republica Argentina, Badezii, Wurttemberghezii, Bavarezii, se coboară din Alpi, ocupă locurile goale și mulțumiți seurmă pământul».

Dacă lucrurile sunt astfel, câtă dreptate avea d-l Preziosi, când a intitulat cartea sa *Germania alla conquista dell'Italia*?

În ce privește Franția, e destul să spun că marile servicii internaționale se făceau acum câțiva ani la Cherbourg cu vase germane, cari mergeau în America. Din „*Statistique annuelle*“ al lui Jean Ribot reese, că în 1911 importul și exportul Germaniei întrecea pe al Franciei și era nu cu mult mai mic decât al Angliei.

«Cu cele două forme de expansiune pe mare—expansiune comercială și expansiune navală și militară—Germania ajunge concurenta Angliei. Din punct de vedere comercial, această concurență se exprimă prin următoarele cifre (în miliarde de mărci germane):

<u>Export</u>	<u>in 1907</u>	<u>in 1913</u>
Germania	6.9	10.1
Anglia	8.7	10.7
Francia	4.5	5.5
Statele-Unite	8.1	10.5

E drept, că dacă, în cifre absolute, Anglia își mai are supremația comercială, exportul german crește comparativ cu mult mai multă iuțeală și mărime decât exportul englez».

Să avem în vedere că progresele celorlalte State incomodau Germania, nu numai prin concurență, dar și prin faptul că ele se eliberau de importarea produselor germane, mulțumită însăși fabricatelor lor. Această emancipare se traducea prin falimente, prin greve, prin turburări politice și financiare cu caracter destul de grav. Amețeața întreprinderilor, creditul deschis, împrumuturile municipale, sarcinile militare, furia construcțiilor, toată grandioasa activitate a fost înfăptuită cu mijloace mai prejos de puterile financiare reale ale Statului și ale particularilor. Socotim că din acest punct de vedere Germania era, cu toată prosperitatea ei vădită, în ajunul unui krach financiar sau cel puțin expusă unei sguidiri, din care n'ar fi putut ieși decât cu concursul finanței americane și anglo-franceze, obținut în schimbul unor garanții de pace.

Iată un rezumat al motivelor economice și financiare cari au împins Germania la provocarea războiului. Se pune întrebarea de ce Anglia n'ar fi autoarea ocultă a conflictului, ea a cărei pros-

peritate comercială era amenințată de politica mondială (Weltpolitik) a imperiului german?

Superioritatea navală a Angliei îi asigura pentru mult timp încă întâietatea comercială. În al doilea rând, Tripla Înțelegere n'avea interes să provoace un războiu la care după cum au arătat-o faptele încă nu era în deajuns de pregătită. În fine, e azi dovedit, că, până în ultimul moment (violarea neutralității belgiene), Anglia s'a ferit de războiu dând numai sfaturi de moderațiune Germaniei, Austriei, Rusiei și Franciei. Situația internă a Triplei Înțelegeri era detestabilă, cel puțin în aparență. Situația externă părea defavorabilă Franciei și Rusiei întrucât la Wilhelmstrasse se credea în neutralitatea silită a Angliei și în concursul Italiei. Forțele militare de cari mai ales țineau seamă statul major și diplomația dela Berlin, erau în defavoarea Franciei și a Rusiei, în chip atât de evident, încât în *Militaerische Rundschau* găsim următorul rezumat al situației europene:

«Momentul ne e încă prielnic. De nu ne hotărâm la războiu acum, cel pe care vom fi nevoiți să-l facem peste unul sau trei ani cel mai târziu, va fi angajat în condițiuni mai puțin favorabile. Azi inițiativa ne aparține nouă. Rusia nu e gata, factorii morali și bunul drept sunt cu noi și însăși tăria. De oarece într'o zi trebuie să primim lupta, să o provocăm îndată. Prestigiul nostru, situația noastră de mare Putere, onoarea noastră sunt în joc; mai mult chiar, căci pe semne va fi vorba de existența noastră, de a fi sau a nu fi: ceiace, în realitate azi e marea chestiune».

Cu aceasta însă intrăm în a doua parte a conferinței, conflictul privit din punctul de vedere politic.

II. În cercetarea fenomenelor economice cari în ochii Germanilor justifică războiul, numele proprii, indivizii, joacă rolul secundar. De netăgăduit că aci, ca și în toate manifestările vieții sociale, Omul poate contribui la o îndrumare mai energetică sau nu a vieții economice. Dar esența evoluției muncii și a transacțiilor comerciale are un caracter mai anonim, mai colectiv, și de voiți mai determinist. De îndată însă ce considerăm partea politică a conflictului european, individul capătă rol hotărâtor. Temperamentul, cultura, sensibilitatea, energia, inteligența, dibăcia, concepția morală a unuia, sigilează actele politice. În o anumită situație economică de pildă D-l I. I. Brătianu va lucra la fel sau aproape cu D-l T. Ionescu. În materie politică una va fi acțiunea și metoda celui dintâi, cu totul deosebită de întorsătura ce-i va da cerbicia D-lui N. Filipescu, șeful partidului conservator. Simpatiile personale au și ele o însemnătate pe care le-am căuta degeaba în cifrele exportului și ale importului.

Și acum să trecem la fapte.

Lăsând la o parte diferitele incidente cari au turburat dela 1870 și 1878 relațiile dintre Berlin-Paris și Berlin-Petrograd, ne vom ocupa de marile momente cari în chip natural ne-au adus la evenimentele din 1914.

Dela 1870 Germania a căutat să formeze un bloc de alianțe care să-i asigure pacea și totodată supremația. Astfel s'a născut întâiu Dubla Alianța germano-austriacă care în urmă deveni, cu adeziu-

nea Italiei, cunoscuta Triplă Alianță. Ce căuta Italia în o asemenea combinație? Aceasta și alte chestiuni ar alcătui subiectul unei conferințe despre echilibrul european. Pentru moment ajungă cuvântul unui om de Stat italian: „cu Austria nu putem fi decât sau în alianță sau în războiu“. Și, cum Roma pe atunci nu se putea măsura cu Viena, a făcut ce știm. De altfel, tot aci, într'o conferință despre Italia și Statele balcanice, am tratat acest subiect mai pe larg și nu ne-am înșelat în prezicerile noastre.

Cu timpul, Germania dând un caracter tot mai agresiv politicei sale continentale apoi maritime, a determinat o apropiere între Republica franceză și Rusia țaristă cum și relații cordiale între Franca și Anglia (1904) apoi între Anglia și Rusia (1907). Aceste puteri formară Intreita Înțelegere. Presiunea germană s'a precizat mai simțitor în Apus în chestiunea Marocului, în Răsărit cu prilejul anexiunii Bosniei-Herțegovinei și apoi în timpul războiului balcanic. Aceste trei momente nu sunt fără legătură între ele, ci constituiesc cele trei acte ale aceleiași piese, cele trei aspecte ale unui scop unic: preponderența germană.

Am putea spune că pentru a ajunge acolo, diplomații de la Berlin au percutat diferitele puncte ale organismului european, spre a găsi locul de minimă rezistență.

Afacerea Marocului e cunoscută tuturor. Însemnătatea ei stă în aceea că a fost tratată la început în afară de Germania, între Franca, Anglia

și Spania (Italia primind Tripolitana). Amenințarea de războiu a Germaniei a primit un răspuns energic din partea Angliei, iar din conferința dela Algeiras a eșit acordul ruso-englez, în bună parte opera D-lui Isvolsky. Incercarea D-lor de Bülow și Kiederlen-Waechter de a sta singuri de vorbă cu Franca nereușind, pentru motivul că grație armatei de care dispuneau, domniile-lor ar fi fost cei cu glasul mai tare, a trezit teama Angliei, care a înțeles jocul urmărit și s'a declarat solidară cu Franca. Acest eșec a fost pentru Germania pretextul învinuirii de încercuire și de izolare. Nemulțumirea era cu atât mai mare la Berlin, cu cât demersul Germaniei a avut un efect neașteptat asupra tuturor chibzuelilor diplomatice și a întregii sale politice: Italia a ocupat Tripolitana fără un avis prealabil. Votul delegatului italian la conferința dela Algeiras fusese favorabil Franței. Aceasta era deja în sine o zguduire a blocului Triplei Alianțe. Putem afirma că origina politică a războiului actual o găsim în amestecul Germaniei în Maroc.

În adevăr, Tripolitana era țară, nu numai musulmană, dar și teritoriu integrant aparținând Sultanului, Califul tuturilor musulmanilor și ipso-facto prietenul împăratului Wilhelm al II protectorul lumii musulmane. În fond, dacă am judeca după normele logicei omenești și azi ne-am întreba pentru cari motive Germania a făcut din chestia Marocului un casus belli? În lămurirea acestui fapt intervine un factor, despre care nici n'am pome-

nit până acuma : Austro-Ungaria. Lumea s'a întrebat de ce în 1898 la Damasc, Wilhelm al II-lea s'a arătat deodată ca cel mai aprig apărător al musulmanilor ? Unii au atribuit această nouă atitudine unui capriciu împărătesc și unei firi impulsive, exuberante și cam teatrale ¹⁾. Suntem de altă părere. Dacă luăm seama că dintre toți monarhii Europei singurul care nu ținea sub sceptrul său supuși musulmani era Suveranul german, ne vom explica de ce el se arăta ca apărătorul supușilor stăpâniți de Franca, de Anglia și de Rusia. Aceste trei Puteri numără la un loc câteva zeci de milioane de supuși musulmani.

Dar în afară de dorința de a crea dușmanilor viitori surprize coloniale displăcute, Wilhelm al II mai căuta ceva : un ajutor în cazul când Austro-Ungaria ar fi fost prea slabă. Înainte de declarația actualului război, la Berlin toată lumea era convinsă de neputința Monarhiei dualiste. Această convingere explică pentru ce Germania s'a militarizat în chip atât de formidabil, nemai putându-se bizui pe forțele problematice ale aliatei sale.

Berlinul căuta noi aliați mai numeroși și mai

¹⁾Tot astfel a fost calificată și antipatia manifestată de Wilhelm al II împotriva celor din Extremul Orient. *Pericolul rasei galbene*, după noi, n'a fost decât un paravan pentru mascarea intențiilor Germaniei în acea parte a lumii, un pretext *european* de intervenție și de pregătire a opiniei publice—rusești mai ales—pentru a legitima războiul ruso-japonez. Se știe că la acest conflict, împăratul Germaniei a împins pe Ruși din toate puterile, după cum nu mai e un secret că Republica franceză s'a opus, cât a putut, acestui războiu, care în toate cazurile îi slăbea aliata și care i se prezenta ca o cursă întinsă Rusiei de Berlin.

ascultători. Astfel ziarul oficios *Berliner Tageblatt* nu se sfii să scrie, că monarhia Habsburgilor fiind „în complectă descompunere“, Germania trebuia să provoace conflictul, înainte ca această descompunere să fie săvârșită (Teoria războiului preventiv). Oricum ar fi, intervenția Germaniei în Maroc, cu tot câștigul Congo-ului, a fost un eșec diplomatic. Dar ce puteau crede Turcii despre protectorul lor, când una din Puterile Triplei Alianțe pune stăpânire pe un vast teritoriu musulman?

Toate calitățile ambasadorului Marshall, deabia au reușit să liniștească Turcia. Bosnia-Herțegovina, Marocul, Tripolitana și războaiele balcanice, sunt etapele străbătute spre a ajunge la conflictul actual.

Anexiunea Bosniei și a Herțegovinei din punctul de vedere turcesc a făcut mai puțin efect prin plata atâtor milioane tezaurului turc istovit și fiindcă Constantinopole se aștepta la aceasta. Austria părăsi Sandjacul Novibazar și renunță la semiprotectoratul Muntenegrului.

În Serbia, în Rusia, pasul ministrului Aerenthal a fost o surprindere, cu atât mai displăcută cu cât în Moravia, la Buchlau, la contele Berchtold unde D-1 Isvolsky se întâlnește cu von Aerenthal, acesta se angajase față de ministrul rus să nu facă nici o schimbare în Orient, fără ca Rusia să nu fie prevenită din timp. Aceasta se petrecea la 15 Septembrie. În ziua de 2 Octombrie, Împăratul Frantz-Iosef comunică tuturor cancelariilor

europene, că anexiunea va fi promulgată pe ziua de 6 a aceleiași luni. Emoțiunea produsă la noi a fost destul de mare. Intr'un discurs ținut la Cameră, spuneam textual că „anexiunea Bozniei și a Hertegovinei deschidea era conflictelor posibile“, în vederea cărora ceream pentru România o politică de mână liberă.

Ce ne atingea imediat, era știrea din ziua de 5 Octombrie, prin care Principele Ferdinand al Bulgariei se declara Suveran și lua titlul de Țar, fără vreo înștiințare prealabilă la Petrograd sau la București.

Rusia amenință Austria. Atunci Germania, destul de nemulțumită de purtarea Austriei, nu-și părăsi aliata. D. de Pourtalès comunică ministrului rus că Germania se solidariza în totul cu Austro-Ungaria. Cu mare greutate războiul fu înlăturat. Sigură de victorie față de monarhia dualistă, Rusia, slăbită prin războiul japonez, nu era în stare să lupte și împotriva armatelor germane, Franca fiind încă slabă, iar Anglia nepuținându-se pasiona pentru Serbia, mai ales după asasinarea Regelui Alexandru și a Reginei Draga.

Rusia fu nevoită să stea locului, adică, în graiul diplomatic, să dea îndărăt. Serbia renunță la pretențiile sale și, prin convenția dela 1909, recunoaște faptul îndeplinit. Situația puțin prielnică a Triplei Înțelegeri ridică tonul Vienei, Ziarul „*Danzer's Armeé Zeitung*“ scrie: „Conflictul cu Serbia și Muntenegru e de neînlăturat. Ne va costa cu atât mai scump, cu cât va izbucni mai târ-

ziu. E necesar ca Serbia și Muntenegrul să dispară. Nu numai că nu putem înlătura un conflict cu aceste două țări, dar trebuie să-l dorim și să-l stârnim. Singur egoismul absolut obține în politică rezultate mari. Cine îndrăznește, câștigă. E timp ca diplomația noastră să nu mai trăiască de azi pe mâine și să urmărească ege- monia în Balcani". În acelaș timp presa austriacă încercă un mic balon: reprezentarea tuturor Statelor țarmurene dunărene în comisiunea europeană. Această manoperă însemna că Serbia, la discreția Vienei, și Bulgaria, în strânsă legătură cu Ballplatz, să ne poată majora. În discursul citat, despre aceasta am întrebat pe D-l I. I. Brătianu, care a răspuns în chip cât se poate de energetic acestor tendințe de majorare a intereselor românești. De abia se liniștise furtuna în Balcani și interveni ce e cunoscut snb numele de lovitura dela Agadir. De astădată amenințările Germaniei fură destul de brutale. Presa (Kreuzzeitung-clericală, Preussische Jahrbücher-liberală și Die Zukunft-naționalistă) împingeau la războiul contra Angliei. În mijlocul acestor grave preocupări, izbucni primul războiul balcanic. Liga bulgaro-greco-sârbo-muntenegreană pare a fi fost înche-gată sau cel puțin inspirată de Rusia. Cum se face că Germania nu-și spuse cuvântul într'un conflict în care erau în joc interesele vitale ale aliatei sale musulmane și însăși speranțele Aus-tro-Ungariei? Explicarea neintervențiunei sale o avem în convingerea fermă ce domnea la Berlin,

Viena și aiurea, că blocul balcanic va fi zdrobit de armatele turcești și Salonicul deschis Austriei.

Intru cât Turcia putea face această operație, era mult mai abil și mai practic ca Germania să privească de cât să-și dea jocul pe față. Dar Turcii fură bătuți. Toate planurile contelui Berthold fură răsturnate. Din ziua victoriei creștinilor, Austria începu o serie de demersuri diplomatice, cari dovedeau o completă dezorientare. Intre altele: creațiunea artificială a Albaniei, declarația de casus belli în cazul ocupării orașului Scutari de către Muntenegreni. Toate acestea dovedeau o ciudată enervare.

Atmosfera era atât de încărcată, în cât Sir Grey se exprima ast-fel despre înțelegerea privitoare la Scutari „a intervenit la timp pentru menținerea acordului între Puteri“. Dar aliații de eri se dușmăniră. Viena ne preveni că va sprijini acțiunea Bulgarilor. Inainte însă încercase în diferite rânduri să atragă România, oferindu-i chiar o împărțire a Serbiei între noi, Bulgari și Austro-Ungari. Dar despre aceasta altă dată ¹⁾. Grație intervenției noastre, pacea e încheiată și consfințită prin tratatul de la București. Austria cere revizuirea acestui tratat. In speranța unei alianțe viitoare cu România, Germania refuză să se asocieze pretențiilor diplomației vecinilor noștri.

De abia desmeticită de alarma în care Europa trăise atâția ani și sbucnește tragedia de la Serajevo.

1) Vezi declarațiile D-lui T. Ionescu și ale noastre în «Le Temps» Ianuarie 1914.

Să ne oprim și să examinăm cari erau la acea dată relațiile de forțe între Tripla Alianță și Tripla Înțelegere.

În Austro-Ungaria era o destrămare politică, o prostrație morală și intelectuală, agravată prin problema naționalităților.

Lupta pentru supremația maghiară învrăjbise raporturile dintre Viena și Budapesta. Dieta Boemiei inspira tot atâta neliniște, ca și propaganda pangermană. La Budapesta, contele Tisza se menținea la putere cu violență, contra unei opoziții care mergea până la vărsarea de sânge. Starea de decreștitudine sau de anarhie brutală era așa de vădită, în cât se prevedea sfârșitul apropiat al Monarhiei. „Quo Vadis, Austria?“ iată ce se întrebau cercurile militare austriace. În Germania criza financiară, greutățile militare, nesuferite dacă armata nu era pusă pe picior de rentabilitate, dacă prin războiu nu aducea foloase, frecări între Statele confederate, lupta în timp de pace între partidele politice, erau atâtea greutăți.

Ziarul „*Varwäerts*“ crede că o asemenea stare economică nu poate fi prelungită peste seamă.

«Vor fi lupte aprinse pentru a deschide Germaniei piețe noi și deci noi piețe internaționale. În adevăr, Germania exportă jumătate din produsele sale, fier și oțel, în străinătate; pe când celelalte țări au colonii, pentru ca să-și asigure piețe de desfacere, Germania va fi silită să și le caute».

Încă odată, la toate aceste cauze de îngrijorare trebuie să reamintim și teama „descompunerii austriace“.

Părțile slabe ale Triplei Înțelegeri stau în inferioritatea armatei de uscat și în acele defecte aparente cari făcură pe Impăratul Germaniei și pe colaboratorii săi să creadă că războiul va fi un marș triumfal, o victorie obținută prin operațiuni bruscate, fulgerătoare și terorizante. Rusia, neîntremată încă după șocul din extremul Orient, era în plină revoluție socială. Franca își avea moralul pierdut prin propaganda antimilitaristă, prin acuitatea chestiunilor sociale, prin turburarea și dezagregarea spiritului public în urma afacerii Dreyfus, a afacerii Caillaux, a legilor de separație dintre biserică și Stat, etc. etc. În Anglia grevele uriașe, reformele sociale, separarea bisericii galicane de Stat, chestiunea irlandeză și amenințarea războiului civil, erau aliații pe cari se bizuiau Germanii. E ciudat cum agenții de tot felul între cari diplomații și atașații militari ai imperiului n'au văzut și armatura unor țări ca Anglia, Franca și Rusia și au fost ipnotizați numai de neajunsurile trecătoare ale acestor mari rezervorii de oameni, de energii, de bogății și de solidaritate națională în fața primejdiei. Sunt astfel în istorie greșeli individuale sau colective, cari ne uimesc, dar cari se comit. Considerațiunilor de mai sus adăogăm și cauzele de ordin militar : superioritatea armatelor Triplei Înțelegeri în 1917. Astfel dar, împrejurările păreau favorabile Triplei Alianțe. Asasinarea Archiducelui austriac fu un pretext binevenit. Sforțările D-lor Sazanof, Viviani și Sir Grey au fost inutile, războiul fiind

hotărât dinainte și în această privință reamintim și senzaționalele declarații ale Domnului Giolitti. Și astfel Germania comise marea și îndoita eroare să creadă că Anglia va rămâne simplă spectatoare în schimbul unor avantagii și că Italia va asculta de Berlin și Viena, deși Italia se pronunțase contra agresiunii Austriei în Serbia. Rămâne de văzut dacă o declarație categorică de intervenție a Angliei nu ar fi amânat sau potolit intențiile războinice ale Germanilor? Se pare că opinia publică engleză, destul de indiferentă față de Sârbi, avea nevoie de o preparație pe care a grăbit-o violarea neutralității Belgiei. Și astfel războiul aprinse cele patru colțuri ale lumii, căci deși focarul principal e în Europa, Anglia, Franța, Rusia, Germania, Italia și Turcia, prin coloniile și alianțele lor îi dau un caracter mondial. Lumea întreagă e pusă la contribuție pentru alimentarea conflictului cu oameni, muniții, arme, alimente și aur.

Dar pe lângă caracterul economic și politic, actualul război mai are și îngrijitorul aspect al unui război de rasă, „o luptă la cuțite“ cum se exprimă generalul Bernhardi. Germanii se prezintă ca o rasă omogenă, voind să domine pe latini și pe slavi.

Anglia e contra aspirațiilor germane, poziția ei insulară, puterea ei maritimă, simțul său politic, silind-o de veacuri să lupte pentru păstrarea echilibrului european indispensabil propriei sale existențe. Rând pe rând a fost contra Franciei, a

Spaniei și a Rusiei. Vom vedea în partea a treia a acestei conferințe că România e cu atât mai interesată la păstrarea unui echilibru de forțe internaționale, cu cât ultimele declarații ale D-lui de Iagow nu sunt de natură să asigure popoarelor mici nici măcar independența lor. Vorbind într'oză cu un ambasador, cerca să împărtășească convorbitorului său disprețul pentru titlurile de proprietate ale Statelor mici. „*Micile State, în transformarea care se înfăptuește în Europa nu se mai pot bucura, în folosul națiunilor mai puternice, de existența independentă pe care o păstrează, ele fiind sortite să piară sau să se învârtească în orbita Puterilor mari*“. Această convorbire avuse loc cu câteva luni înaintea războiului. Intr'un raport oficial și secret pornit dela o mare personalitate germană, arătând după toate probabilitățile gândul guvernului, citim :

«In viitorul războiu european va trebui ca micile State să fie silite să ne urmeze sau să fie supuse. In anume împrejurări, armatele și cetățile lor pot fi ușor învinse sau neutralizate».

Și acum să tragem concluziile cari interesează Neamul nostru și Regatul român.

III. Dacă în primele părți ale acestor comunicări ne-am servit de date oficiale, asupra sfârșitului nu putem de cât să emitem păreri personale, cari nu angajează, nici Cercul, nici comitetul cercului nostru de studii.

Această a treia parte a conferinței va fi deci cât se poate de scurtă și natural incomplectă.

Ne rezervăm să clarificăm chestiunea în vremuri mai prielnice.

Situația Regatului român e foarte grea, fiindcă el nu e formația guvernamentală a întregului Neam. Orientarea României nu atârnă exclusiv de alianțe politice, sau de interese economice, slobode de preocuparea revendicărilor noastre etnice și teritoriale. Acesta e punctul delicat și slab al atitudinii noastre trecute și prezente. În adevăr, noi suntem în proces etnic cu Austro-Ungaria și cu Rusia, așa dar cu acei vecini, cari—în ce ne privește imediat—cântăresc mai mult în combinațiile internaționale, pacifice sau armate. Vom căuta în chip cu totul obiectiv, să expunem modul nostru personal de a judeca problema, conform cu interesele stricte, nu numai ale Regatului actual, dar și ale Românismului. Incontestabil, că *naționalitatea română*, nu poate fi dacă viața regatului—Stat liber și suveran—ar fi distrusă. Aci, în limitele strimte și vitregi, între Carpați și Prut, vom hotărâ politicește soarta, nu numai a celor milioane de Români de sub jugul străin, dar și soarta tuturor elementelor răslețe ale Neamului nostru, cari vor fi sprijinite de noi, în măsura întăririi și măririi politice, geografice, economice, demografice și sociale a ce constituie azi Regatul României.

Aceasta trebuie să fie un axiom pentru orice om politic, răspunzător față de a lui conștiință. Dar tot astfel e prea adevărat, că Regatul—rămas în statu-quo—când unii vecini se vor premări, va

scădea prin însuși mărirea lor. Un al treilea adevăr stă în convingerea ce avem că, Neamul român de sub jug străin fiind distrus, zilele Regatului vor fi numărate. Cele 6.000.000 de Români, viețuind peste granițele noastre sunt pavăza celor 8.000.000 de Români din Regat. Azi nu se mai poate despărți soarta Statului de soarta Neamului. Iată greutatea, în care ne sbatem, cu toată îngrijorarea și cu toată speranța. În sfârșit, pentru întregirea noastră și pentru complecta noastră dezvoltare națională, politică și economică — socială cu un cuvânt — astfel ca mulțumită însușirilor noastre înăscute să putem fi un factor de mare civilizație, trebuie ca rassa noastră să fie liberă în dezvoltarea ei. Această înflorire nu ne poate fi garantată decât dacă și noi contribuim la stabilirea unui echilibru european.

Acestea sunt cele patru adevăruri de cari vom ține seamă în argumentarea ce va urma.

Din punctul de vedere economic, suferim de o îndoită amenințare: tarifele vamale, ce ni se pot impune de beligerantul victorios și tăierea comunicațiilor noastre, sau chiar dosarea scurgerii pieței noastre de producție pe piețele de consumație, prin accesul stânjenit spre mărire libere. Istoria politiceii noastre comerciale se poate rezuma în aceste trei postulate: crearea unei industrii naționale, garantarea exportului și în fine organizarea și proteguirea muncii naționale. Ori câte bogății naturale ar avea o țară, exportul lor, în schimbul importului de fabricate, o va menține

în o atârnare economică și socială, care-i poate cășuna grave surprinderi politice. Nu e admisibil să fim în totul tributari celor, cari transformă materiile noastre prime în produse confecționate sau fabricate. A exporta depildă grâul, spre a-l reprimi sub forma de macaroane, lână spre a primi haine, coarne de bou pentru a importa nasturi, etc. dovedește o stare sălbatică aproape de troc ¹⁾. Lipsim astfel brațele românești de întrebuințarea ce ar găsi în transformarea materiilor prime. Fabricarea tuturor produselor agricole și a anexelor lor creiază noi avuții naționale și emancipează piața română de cea străină. O fabrică nu întrebuințează numai ce se vede, capital de instalație, de exploatare, materie primă și muncă colectivă industrială, ci și solul, brațul țărănesc, munca agricolă, industrială, sau minieră, tracțiunea animală, mecanică, căi ferate și de navigație, personal și în sfârșit trece prin nesfârșite modificări până ce ajunge la comercializarea și finanțarea produselor. Materia primă a suferit toate prefacările ce i s'au dat de munca națională, retribuită în măsura necesară pentru ca păcura brută depildă, dela extragere să ajungă aur sau creanță internațională, cotată la bursele marilor piețe financiare. Astfel Statele de mare capitalism pentru protegierea muncii naționale au căutat să scurgă în România fabricatele lor, în lipsa sau dauna unei industrii naționale. Rusia fiind încă o

1) Schimbul în natură.

țară agricolă, sau producând ce nu ne oferă până azi subsolul nostru minier, n'a avut conflicte vamale cu noi. Cu totul altfel stau raporturile noastre cu Austro-Ungaria, cu care am avut un război vamal, depe urma căruia s'a și creat industria română, susținută chiar pe cale artificială, adică bugetară. Și lucru grav, origina aceluia conflict e de aceeași natură ca cea care în ultimă analiză a provocat și războiul cu Serbia, *politica ultra-protecționistă a agrarianilor maghiari*.

Nu mă voiu întinde mai mult asupra acestei chestiuni. Dar în cazul unei victorii zdrobitoare a Puterilor Centrale, vom avea de suferit invazia produselor capitalismului germano-maghiar. Regimul protecționist național va rămâne literă moartă. Intreaga noastră viață economică va fi amenințată, sau să dispară, sau să intre în sfera de activitate și de influență a viitorului Zollverein, care se va întinde dela Baltica și Marea Nordului până la Extremul Orient, înglobând România. Piața noastră internă va fi înăbușită, sau cel puțin condiționată de această năvală. Noi, cari nu avem colonii, reușisem totuși să ocupăm loc foarte de cinste în Răsărit,—în Turcia, în Asia și în Egipt. „Cercetând cifra globală a comerțului nostru exterior—adică import plus export—constatăm că valoarea comerțului nostru exterior a trecut, dela 646.366.637 lei, cât era în 1901, la 1.280.009,343 lei, în 1912. Amintim că în această perioadă, comerțul nostru exterior a fost împie-

dicat de închiderea temporară a Dardanelelor, în timpul războiului italo-turc, balcanic¹⁾“ și cel actual.

O parte tot mai mare din această cifră globală e reprezentată prin transacțiile cu Turcia, Asia Mică și Egiptul. În 1910, în urma unei călătorii făcute prin aceste regiuni și grație în special distinsului nostru agent comercial d-l Răducanu Popescu, căpătăsese câteva date. M'am folosit de ele pentru a cere crearea unei mari duble linii maritime Constanța—Cospoli—Smyrna, Coastele Siriei, ale Palestinei, Insulele Arhipelagului, Burgas-Varna—Constanța, cum și crearea unei flote de mare largă. Mărturisesc că atunci, ca și azi, nu văd de ce golful Persic și debușeurile mai depărtate nu ar primi direct, sub pavilionul român, făina, lemnele, sarea, lâna, zahărul și petrolul românesc. Ce vor deveni aceste piețe, când vom fi la discreția tarifurilor vamale, a finanței și a exigențelor politice ale unei singure Puteri? De notat e că astăzi Bulgaria are asupra noastră o superioritate incontestabilă : libertatea fizică a exportului său maritim, adică porturi la mări, cari scapă de regimul Bosforului și Dardanelelor. România, în toate manifestările sale, de orice natură ar fi ele, nu va fi Stat suveran de cât dacă în Europa va exista un echilibru de forțe. Chiar dacă nu am avea nici un ideal național de realizat și încă chestiunea acestui echilibru atinge țara noastră în toate forțele ei vii. Ne întrebăm care

¹⁾ „Interesele noastre economice în Orient” — Corneliu G. Antonescu
1915.

va fi soarta națiunii române pusă la dispoziția capitaliștilor maghiari și germani? Știu că nu e vorba de o cucerire militară, dar ce valoare va avea libertatea politică când capitalul și munca românească vor fi vasale finanței de la Berlin și Budapesta? Și din acest punct de vedere care își are însemnătatea lui în viața economică a României, Rusia nu ne poate amenința cu capitalismul ei. E foarte firesc ca azi Germania să-și plaseze bani în întreprinderile române și să câștige de pe urma acestor puneri de fonduri. Dar operațiunile financiare ale Berlinului de ar fi fost urmate de presiuni politice ar fi fost contra balansate prin împrumuturi realizate la Paris, Londra sau chiar America. Tot ast-fel e natural să învățăm de la țări mai înaintate ca a noastră. Nu superioritatea ne sperie, ci egemonia și orice egemonie. Ca atare, — Rusia, stăpână absolută a Bosforului și a Dardanelelor, ar primejdui întreaga noastră viață economică, după cum ar fi cazul când Bulgarii sau Germano-Maghiarii, s'ar așeza la Constatinopol. Dar lagărul Impătritei Înțelegeri, e alcătuit nu dintr'un singur Stat, sau o singură rasă atotputernică, ci din mari Puteri, ca Anglia, Franca, Italia și Rusia, care au interese variate și poate mâine, chiar contrarii. Intre ele se vor ridica rivalități, concurențe, un joc de tarife și de diplomație, în care România își va găsi apărarea intereselor sale.

Cu toate zvonurile, e sigur că Bosforul, Darda-

nelele și Constantinopole vor fi internaționalizate în cazul victoriei Înțelegerii.

În trecut ne-am legat libertatea noastră, tratând aproape exclusiv cu o singură Putere și aceasta a fost greșala, care explică marea strâmtorare în care se află azi Statul român. Nu se poate însă să nu tragem învățăminte economice și politice din actualul războiu.

Întâia condiție pentru propășirea României e să fim mulți și tari. Când bărbații politici germani tratează interesele Statelor mici de mărunțișuri proprii celor ce au nenorocul să fie „Kleinstătereii“ lozinca noastră este să nu fim printre acele Kleinstătereii. Trebue să ne mărim ca să putem exista. Acesta e adevărul brutal, dat la iveală de actualul războiu. Cum, ce fel, când? Iată atâtea chestiuni, cari nu depind exclusiv de noi. În treacă-t fie zis, ar fi de dorit ca opinia publică să exercite presiuni nu asupra guvernului român, ci asupra străinătății pentru ca să se satisfacă cu un ceas mai înainte dreptele cereri ale României. Cred că România Mare mai repede de realizat e cea care ar întruni cel mai mare număr de Români cu maximul de kilometri pătrați. Mulți bărbați politici ipnotizați de evenimentele de la 1878 sunt încă terorizați de acțiunea nefastă a panslavismului și ar dori ca România să declare războiu Rusiei. Ei uită că nu stăm în fața unui simplu războiu austro-rus sau germano-rus. Majoritatea marilor Puteri europene sunt împotriva Imperiilor centrale. Forțe extra europene așteaptă să intre

în luptă împotriva Germaniei. Statele-Unite parcă pândesc ocazia să-i declare războiu, indiferent dacă tind ca și Japonia să se introducă în marea politică europeană, sau dacă voesc să învingă un concurent primejdios și să-și impue marfa în Europa. Astfel dar noi nu putem privi situația generală exclusiv prin prisma efectelor tratatului dela Berlin. Aceasta nu înseamnă că îndemnăm la părăsirea justelor noastre revendicări asupra Basarabiei. Le amânăm nădăjduind că ni se va face dreptate și fiindcă ne va fi mai lesne să le obținem când vom fi 14 milioane, dar mai ales fiindcă urgența problemei Ardealului ni se pare acum mai imperioasă pentru România. Desigur că în împrejurările actuale ne-ar fi mai ușor de trecut Prutul decât Carpații. Dar istoria Europei nu s'a încheiat cu căderea Belgradului, și nici războiul nu se va termina cu ocuparea eventuaiă a Constantinopolului de către Germani. A păstra Basarabia împotriva Rusiei, a Italiei, a Franciei, a Angliei și mai ales a viitorului, ni se pare mai greu de realizat decât a păstra Ardealul împotriva Austro-Ungariei și a Germaniei, cu care apoi vom stabili excelente raporturi. Rusia poate trăi fără brațul Chiliei și fără Basarabia. Deci poate restitui. Maghiarii fără teritorii românești vor fi astfel reduși, încât Ungaria va fi o țară de mâna cincea. Ei deci nu pot restitui nimic de bună voe. Primejdia panslavistă a scăzut mult din importanța Ţei. Pentru a treia oară Bulgarii trag în Sârbi. Prima bombă rusă căzută la

Varna a distrus, sau risipit, pentru multă vreme, un vis primejdios pentru pacea viitoare a Europei, pentru libera dezvoltare a Statului și rasei române, primejdios chiar pentru situația de mare Putere *europeană* a Rusiei. Desigur că un război petrecut la granițele noastre imediate nu ne poate lăsa nepăsători chiar dacă nu am avea revendicări de formulat. Ar fi de desperat de poporul nostru din punct de vedere politic ca și din cel omenesc. Dar o agitație care ar micșora garanțiile cerute de guvern sau o intrare în acțiune fără să ținem seamă de situația câmpurilor de războiu și de aportul militar, ar însemna să ne uzăm în zadar pentru noi și chiar pentru acei pe cari doresc să-i avem de aliați. Fie-care conferențiar al Cercului fiind răspunzător de cele ce afirmă, libertatea părerilor noastre explică de ce auzim aci idei protivnice celor propăvăduite de distinsul profesor dr. Sion și susținute de unii membrii marcantți ai partidului liberal. Iau întreaga răspundere a spuselor mele. Oameni cu răspundere politică au vorbit de „momentul dela Lemberg“. Ori în acel moment care era preparația noastră diplomatică și militară?

Din motive ce nu voiu discuta aci unele Puteri ne târguiau revendicările. La Nord, Bucovina ne-a fost oferită în parte, dar fără Cernăuți și întâiu până în Suceava, apoi până în Siret și tocmai după dezastrul sus până la Prut, cu Cernăuții.

La Apus, Banatul a fost întâiu complet refuzat.

În urmă s'a rezervat Serbiei ținutul Torontalul și tocmai în ultimii timpi ni s'a garantat Banatul astfel cum se cuvenea drepturilor noastre istorice. Cel puțin astfel se prezintă lucrurile, după indiscrețiunile presei. Va să zică în „momentul Lembergului“ bună parte din revendicările noastre erau respinse. Din punct de vedere militar de am fi intrat atunci în acțiune, am fi fost constrânși apoi să urmărim evoluțiile armatei rusești cari s'au retras *ne mai având munițiuni*. Am fi avut noi mai multe decât Rusia? Și chiar astfel, am fi putut noi sta sub zidurile Buda-Pestei, când toate forțele rusești dădeau îndărăt părăsind câteva mii de kilometri pătrați? Asemenea chestii nu se pot trata cu încăpăținări de amor propriu, nici cu pretenții de profeți fără greșuri.

Profit de ocazie ca să răspund celor cari acuză guvernul că România n'a mobilizat după Bulgaria. Cum că aceasta e de natură să ne îngrijească temeinic, e în afară de ori ce discuție. Cred unii că în asemenea împrejurare la Sofia s'ar fi renunțat la atacarea Serbiei? Aceasta ni se pare o naivitate. Știm că încă din toamna trecută Sofia încheiase un tratat cu Berlinul. Am spus în repetite rânduri : Austro-Ungaria va sprijini Bulgaria, pentru că acest Stat nu are revendicări etnice și teritoriale împotriva Austro-Ungariei.

Ori-cum Bulgaria ar fi invadat Serbia știind cât ar fi de greu ca propriile noastre forțe să poarte un războiu ofensiv dela Mamornița la Vârciorova,

la Turcsmil și la culmile delă Ekrene. Cu toate afirmările, chiar de am fi declarat războiul Bulgarilor, cred, în potriva aparențelor ce-i drept, că Grecia tot nu s'ar fi mișcat pentru rațiunea că D-l Venizelos nu era factorul hotărâtor la Atena.

Vederile acestui eminent bărbat de Stat *nu erau sprijinite de armatele aliate astfel cum acțiunea Țarului Ferdinand a fost sprijinită de efectivele austro-germane*. Intr'un singur caz Bulgaria ar fi fost imobilizată: dacă ar fi fost comprimată *de forțe rusești suficiente*. Aceasta nu s'a produs. De o greșeală a altora e oare drept să acuzăm guvernul român și să-l chemăm la respectul „onoarei internaționale“, când nici nu știm dacă guvernul a luat, cu cine și în ce condiții, vreun angajament? Din toate puterile convingerilor și speranțelor noastre, cred că interesele României sunt strâns legate cu ale Împătritei Înțelegeri. Adversarilor acestor păreri le vom răspunde: nu România e de vină, dacă Germania e în alianță cu Maghiarii. Astfel stau faptele cu consecințele lor logice și neînlăturabile. Nu vrem războiul de cucerire, ci de restituție a rasei și de întregire a teritoriilor noastre etnice.

Atrag luarea aminte a tuturor Românilor, ori cari ar fi simpatiile lor, asupra următoarei evidențe. Ce e drept conflictul mondial actual a fost provocat de supraproducția germană, dar și de excesivele apetituri ale agrarianilor maghiari. La hotarele noastre, ei sunt autorii războiului. Agrarianii maghiari, iată cei cari au împins la distrugerea Serbiei. Și tendințele lor nu se vor mulțumi cu luarea Belgradului, nici cu pustiirea Serbiei nenorocite. Ei vor egemonia în Balcani. Aceasta pentru România constituie o provocare de războiul „la cuțite“.

Dar pe lângă aceste motive și acel al menți-

nerii unui echilibru de forțe economice și politice în Europa, mărturisesc că sunt partizan al războiului irident și din punctul de vedere social.

Campania din Bulgaria n'a deschis în deajuns ochii, nici n'a trezit larga înțelegere tuturor oamenilor noștri politici. A doua zi după tratatul dela București, s'au găsit șefi de partide cari, uitând și răscoalele din 1907 și evenimentele din 1913, să răspundă cu amenințarea războiului civil propunerilor de revizuire a Constituției. Ei au respins principiul exproprierei și al dreptului de vot pentru țărănime. E oare posibil ca să mai ținem departe de interesele Statului pe făuritorii României Mari? Consider viitorul nostru războiu național ca cea mai mare revoluție socială a României.

Iată cari sunt, după noi, interesele externe și interne ale României, față de conflictul european.

AUTORI CITAȚI ȘI CONSULTAȚI

Alimănișteanu Virgil. Participarea băncilor la industrie. — Antonescu G. Corneliu. Interesele noastre economice în Orient. — Alexinski Gr. La Russie et la guerre. — La Russie moderne. — Beyens (baron). L'Allemagne avant la guerre. — Bernhardt (général). La guerre d'aujourd'hui. — Notre avenir — Bérard V. La France et Guillaume II. — Bülow (prince de). La politique allemande. — Cambon V. L'Allemagne au travail. — Dupuis Ch. Le principe de l'équilibre et le concert européen. — Durkheim E. «L'Allemagne au-dessus de tout». — Gauvin Aug. Les origines de la guerre européen. — Lair Maurice. L'Imperialisme allemand. — Lichtenberger H. L'Allemagne moderne. — Pinon R. L'empire de la Méditerranée. — Pinon R. France et Allemagne. — Preziosi G. La Germania alla conquista dell'Italia. — Steed H. Wickham. L'Angleterre et la guerre. — Slăvescu V. Marile bănci comerciale. — Vergnet P. La France en danger. — Cărțile diplomatice din 1913, 1914 și 1915.